

Den urmodiga
Fritänkaren

Nr. 197 Juli 2011

Nittonde årgångens sjunde nummer.

Innehåll i detta nummer:

Den ödesdigra resan till Finland	2
Korrigeringar till Kennedyartikeln i nr 195	4
Kung Lear	4
Den nya romanen om Afrika (<i>Birgit Berggreen</i>)	8
Carl Gustav Jung och de båda världskrigen	8
Ahasverus minnen, del 107: <i>Doktor Freud</i>	9
Ralph Vaughan Williams första symfoni	11
Några filmer	12
Kalender, juli 2011	13
Återresan, del 12 : <i>Milano</i>	14
Katastrofresan, del 9: <i>Leh och Sabu</i>	15
Resan till Phuktar, del 18 : <i>Dramat vid Baralacha La</i>	16
Rekordresan, del 16: <i>Darjeelingproblem</i>	18

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på 8 år.

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 2.7.2011

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 219

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Den ödesdigra resan till Finland

Sådana missöden som man utsattes för under årets resa till Finland har aldrig ens tillnärmelsevis kunnat dokumenteras tidigare. Närmast kommer man väl genom den förfärliga traumaresan 1996, när man inte kom längre än till Hertonäs på grund av en epidemi av punkteringar. (Fritänkaren nr 48 'Haveri i Hertonäs') Den här gången började missödena redan i Sverige.

I bröstfickan förvarade jag pass med försäkringsbevis och finländsk bankbok i gott förvar däri. Som man ofta gör under den 7 timmar långa bussresan till Stockholm somnade jag och även olämpligt nog efter Södertälje för att uppleva ett brutalt uppvaknande vid en plötslig ankomst till Stockholm. Det gällde att snabbt organisera sig för en allmän evakuering av bussen, varvid det visade sig, att mitt pass inte längre låg i bröstfickan. Det hade letat sig ut genom ett hål i bröstfickan, ett pass har ju tämligen vassa kanter, och sökt sig ner i fodret, där det till min fasa höll på att leta sig ut genom även ett hål i fodret, vilket innebar en obehagligt överraskande nyhet för mig. Jag lyckades avstyra dess utfall och kunde lämna bussen med allt mitt lilla bagage.

När jag hunnit så långt som till centralhallen i bussterminalen slog det mig, att jag även fört dokument i passet. Låg de kvar? Försäkringsbeviset låg kvar, men till min förtvivlan gjorde den finländska bankboken det inte. Jag skyndade tillbaka till bussen, men på dess plats stod en annan buss, då min buss gett sig av och med min bankbok, som jag alltså hade förlorat tills vidare.

Denna bankbok hade jag haft i 48 år, när Morfar öppnade ett konto åt mig i Helsingfors Sparbank 1963 för sina regelbundna investeringar däri, under dessa 48 år hade den dokumenterat ett antal valutareformer och –skiften och var alltså ett intressant historiskt dokument med formidabelt affektionsvärde dessutom. I Borgå ämnade jag uppsöka dess ersättningsbank Aktia för att se om något kunde göras för att reparera förlusten. Lyckligtvis hade jag kvar kontonumret.

I Helsingfors hämtade jag min cykel hos min vän Patrick Lindgren, som haft den i säkert förvar i sin källare under vintern. Den påfanns i lika perfekt skick som jag där lämnat den i, och det var bara att trampa iväg mot Borgå. Emellertid hade ingen anat att det skulle vara 31 grader i skuggan, och det erbjöds föga skugga under den 5 mil långa trampningen till Borgå på vägen där asfalten understundom klibbade.

Värme är ett av de få väderleksfenomen jag alltid haft svårt för, jag blir helt enkelt utslagen, och redan 15 km efter Helsingfors var jag uttröttad. Efter 4 mil var jag helt slut och måste stanna och vila riktigt länge. Jag hade inte tänkt på att gardera mig med vatten, och törsten var förödande. Dock lyckades jag omsider ta mig fram till Borgå och var där i Aktia Bank klockan 2 efter att ha lämnat H-fors klockan 11, vilket ändå var ett gott sportresultat, trots den långa vilopausen en mil från målet, i beaktande av militärcykelns och mitt omfattande resebagages utomordentliga tyngd.

Aktia Bank hade dåliga nyheter. Det skulle ta sex månader att återställa bankkontots tillgänglighet, vilket skulle kosta 50 €, ungefär just så mycket som jag trodde att jag hade på boken. Jag bad att få tänka på saken. Banken beklagade och kunde ingenting annat göra än följa lagens bestämmelser. Bokens försvinnande måste annonseras i pressen, och jag kunde inte lyfta något belopp förrän boken dödats efter de sex månaderna. Det var bara att hoppas på att boken kunde återfinnas genom Swebus, men antagligen, om den hade hittats, hade den slängts såsom otidsenligt skräp, då ju bankböcker i regel inte överlevt 90-talet.

Efter två timmar för lunch, uppköp och traumatiskt bankbesök i Borgå beslöt jag mig ändå för att trampa vidare mot Sarvsalö hellre än att besvara buss eller lyxtaxi med min cykel. Sannolikt skulle båda vägra att ta med den. En mil utanför Borgå började punkteringarna.

När jag öppnade däcket uppvisade det ingen annan punkteringslapp, och dessutom var däcket så svårt att bryta upp, att det sannolikt aldrig öppnats tidigare. Cykeln var från 40-talet och hade alltid varit min allra pålitligaste. Jag fann punkteringen lätt, den blåste tydligt, och reparerade den, medan däcket ändå läckte. Jag sökte efter en annan punktering men fann ingen, jag pumpade på nytt och cyklade fram till Veckjärvi strand, där jag kunde söka efter punkteringen med vatten. Jag fann den andra punkteringen utan vatten, en typisk pyspunka som åstadkommits genom klämning vid svår återpåsättning av däcket, och reparerade den. Ändå verkade däcket läcka, men kanske inte? Jag pumpade och cyklade vidare och kom ungefär 8 km på väg. Då var jag åter helt slut på grund av hettan, asfalten smälte fläckvis, och jag ådrog mig svåra tjärnedsmetningar genom däckens kontakt med smältande asfalt, och orkade inte laga en punktering till, ännu mindre leta efter den. En karl hjälpte mig med en bättre cykelpump, vi lyckades pumpa däcket hårt, och jag cyklade vidare och kom 6 km bort för att stranda vid Jackarby. Där bad jag en god man ringa efter en taxi. Jag hade fått nog.

Taxichauffören kunde tyvärr inte ta med cykeln och tog 60 € för transporten till Sarvsalö, medan den strandade cykeln fick bli kvar i Jackarby tills vidare.

Chauffören Stefan Lehtinen berättade att punkteringssjukdomen troligen berodde på de brännande vägarna, som innebar en alltför svår prövning för gamla innerslangar. Han visste att berätta att det varit 31 grader i skuggan denna dag. I solen visste ingen hur varmt det var, och jag och cykeln hade mest arbetat i solen på de stekande vägarna.

På Sarvsalö visste Marita att berätta, att minibussen till Sarvsalö från Borgå, som avgick 16.15 (en kvart efter min avfärd) visst tog cyklar ombord. Där fick jag för min envishet.

Man kom i alla fall levande fram till Sarvsalö, och det var huvudsaken, som inte hade något pris och alltså kunde få lov att kosta 60 € och en strandad militärcykel vid Jackarby.

Värre var det med bankboken, som var en historisk familjeklenod med väsentligt affektionsvärde. Det var i alla fall min Morfar som givit mig den, liksom han med sin gemål givit oss Virhamn på Sarvsalö som familjens grogrund. Jag hade alltid älskat dem och synnerligen vördat dem för vad de representerade, de hörde ju till den ”stora generationen” som genomlidit både första världskriget med dess finländska inbördeskrig, och andra världskrigets vinterkrig och fortsättningskrig, Morfar hade deltagit aktivt i inbördeskriget och upplevat hur hans kusin offrat sig för honom, och under andra världskrigets båda finska krig mot övermakten Stalin och dess övermänskliga kraftansträngningar hade han blivit vithårig på en natt. Mormor hade hört till Finlands första kvinnliga studenter och haft sin dyrkade Eirik Hornborg till lärare, och de hade varit goda vänner med ledande kreativa själar i samma generation som Tito Colliander och Lennart Segerstråle. När Leo Tolstoj dog var Morfar 17 år, och när Strindberg dog hade han varit 19. Det var något särskilt med den stora generation som fick sin kulturella och moraliska utvecklingsgrund av tiden före det första världskriget. Till dem hörde framför allt stilisten Eirik Hornborg, som min Mormors syster var sjukgymnast åt när han låg för döden och som även min mor fick träffa. Sibelius hörde naturligtvis också till denna generation men var något äldre och mera avlägsen. Dock upplevde min far (född 09) honom som dirigent. Det kan ha varit inför hans sista framträdande som sådan 1939.

Det sista som någon sade till mig innan jag lämnade Göteborg, en annan kulturnestor, var att han alltid betraktat Sverige och Finland som mera samhörigt än till exempel Sverige och Norge, fastän Sverige och Norge har en längre gräns gemensamt. Dock har Sverige och Finland en 650-årig gemensam historia, som innebär, att Sveriges storhetstid på 1600-talet även var Finlands. Dessutom fick Finland en ny storhetstid till skänks genom den ryska storhetstidens 1800-tal under de sista fem tsarerna, som tillerkände Finland dess egen identitet av svenskt och finskt väsen, ända tills den sista tsaren föll undan för den nationalistiska russifieringspolitiken i Finland, Baltikum och Polen, som skulle hämna sig främst genom revolutionen. Den svenska minoriteten i Finland med dess kulturinnebörd kan Finland aldrig

bli av med, den innebär endast en tillgång och rikedom, och alla Finlands politiker och ledande författare har alltid insett detta. Till dessa hör inte de nymornade 'sannfinländarna' – ännu.

Kommentar av Patrick Lindgren. ”Det är intressant så mycket vi ändå har gemensamt, allt olika till trots. – F.ö., här på bilden t.v. syns undertecknad på Rönnskärs sydklippor med Kjevsalöfjärden i bakgrunden. Året torde vara c. 1957. Söder om Rönnskär fanns snart sagt ingenting annat än vatten, och bortom hosilonten det för all framtid sovjetbesatta, förslavade Estland. Och vilken natt som helst skulle vi igen kunna höra de ryska bombplanen. Det gällde därför att inta sin livskraftgivande c-vitamindos så länge det var görligt och växa till sig för att sedan en dag kunna stå emot ärkefienden.”

P.S. Cykeln kunde efter 10 dagar transporteras på släpvagn till Sarvsalö, där den rehabiliterades – det var inte mer än ytterligare bara en punktering. Däremot har bankboken inte kunnat återfinnas. Kontot visade sig dock vara värt att rädda, då dess innehåll överskred utgiften för dess räddning, så prenumeranter i Finland kan fortsätta erlagga avgifter på oförändrat konto.

Denna artikel inleder vår nya Facebook-grupp kallad ”Gästbok för Östra Nyland”. Den är öppen för alla: ”Denna 'gästbok' är tänkt som ett forum för vänner och bekanta, släktingar och besökare till våra hemtrakter och skall vara öppen för alla – välkommen att tillfoga vänner. Den kommer att inledas med en del dokument, det första berättar om årets sommaräventyr, samtidigt som även Sandöbolaget och dess annaler här kommer att få ett slags modern kontinuitet.”

Korrigeringar till Kennedyartikeln i nr 195

Sam Houston var aldrig president i Washington men dock i Texas i två olika omgångar, som artikeln mycket riktigt anger, och spelade nog den avgörande nyckelrollen i Texas frigörelse från Mexico för att ansluta sig till de Förenta Staterna.

Senator John F. Kennedy skrev boken under sitt livs svåraste period, när han genomgick två svåra ryggradsoperationer i början av 50-talet med allvarlig risk för livet varje gång. Efter den första operationen, som inte var tillräcklig, strök han nästan med men överlevde med en hårsman. Den andra operationen lyckades bättre, och det var under konvalescensen därifrån han skrev boken för det mesta på sjukhuset, vilken blev en bestseller och vann Pulitzerpriset. Att han behövde hjälp med källforskning och tillgänglighet till grundmaterial har lett till att hans författarskap har ifrågasatts, vilket bestämt har jävats av alla som hjälpte till med boken: senatorn skrev varje ord själv, hur dödssjuk han än var.

Kung Lear

(Ur förordet till en personlig nyöversättning och nytolkning)

Första gången jag läste ”Kung Lear” var sommaren 1961 ute på vårt sommarställe Virhamn i den finländska skärgården. Jag hade varken sett någon föreställning av dramat tidigare eller hört det i radio, genom vilket medium jag dock redan var bekant med ett antal Shakespearetragedier, och ändå gjorde dramat ett så djupt intryck på mig, att det inte är för

mycket sagt, att det är det litterära verk som kanske mest har influerat hela mitt liv, sagt exakt 50 år senare.

Det har således alltid haft en unik plats i mitt hjärta, varför jag alltid lystrat när dramat väckt kritik och invändningar. Till denna "klagokör" har bland annat hört argumenten, att dramat skulle vara ofullbordat, man har frågat varför narren försvinner efter tredje akten, varefter man måste sakna honom, och framför allt grundade Leo Tolstoj sin förödande kritik av Shakespeare på dramat Kung Lears "orimligheter, dumheter och nonsens". Han fick föga medhåll i sin osympatiska kritik, och ändå måste man i viss mån ge honom rätt, vilket faktiskt i någon mån redan Samuel Johnson gjort långt tidigare.

Precis som i "Hamlet" kan man inte bortse från att "Kung Lear" uppvisar svagheter, ehuru ändå dessa båda verk kan vara författarens allra största och intressantaste. "Vilket Shakespearedrama är utan svagheter?" kan man också fråga sig, medan kanske just dessa "svagheter" i själva verket bidrar till författarens mångfacettering och dubbla bottnars djup, – precis som redan den gode Horatius konstaterade om den andre störste diktaren av alla: "Ibland sover den gode Homeros".

Det är svårt att förklara motivationen till denna privata nytolkning och nyöversättning av "Kung Lear", men de onda karaktärernas (Gonerils, Regans och Edmunds) drivkraft och motivering är lika intressant som Iagos och Claudius i "Hamlet" – man blir aldrig färdig med att pejla ondskans outrannsakliga djup och upprinnelse.

Samtidigt var det oemotståndligt att ta diktaren i försvar i synnerhet mot kritiker av "Kung Lear" som Leo Tolstoj (som egentligen själv beskrev ett parallellöde) och invändningarna mot verkets ofullbordade skick. Just dess svagheter och ofullkomligheter har jag försökt bearbeta och förbättra, medan jag dock inte sett någon anledning att ifrågasätta narrens försvinnande efter akt III. Även för övrigt har jag funnit författarens komposition och logik vara så gott som fullkomlig och vattentät hela vägen trots mycket komplicerade och polyfona intriger, varför i princip Shakespearedramat lämnats helt intakt i denna personliga nytolkning, med endast några extra och nästan omärkliga additioner, som torde passa smidigt in i den oantastliga helhetens gigantiska arkitektur.

En annan som hade ett särskilt förhållande till kung Lear var Giuseppe Verdi, som under många års tid planerade göra en opera av dramat. Han hade ju tonsatt åtskilliga av världsdramatikens mästerverk, främst av Shakespeare, Schiller och Victor Hugo, men med kung Lear kämpade han förgäves. Det var stormscenerna som han saknade en Wagners sinne för dramatiska överdrifter för att våga tackla på allvar. Ändå blev det åtminstone en legend av det hela.

Legenden berättar, att Verdi ändå till slut lyckades fullborda operan "*Re Lear*" och reste inkognito till Venedig med partituret, där Wagner då befann sig 1883, för att med en dedikation till honom erbjuda den som ett försoningsverk för deras långa rivalitet, så att de äntligen kunde bli vänner och ha kontakt. Verdi tvekade länge i Venedig men vågade sig till slut fram till Wagners hus och ringde på. Då visade det sig att Wagner precis hade avlidit. Förtvivlad skrotade Verdi hela operan.

Så berättar legenden, som Franz Werfel gjorde till en hel roman. De flesta förnekar att historien kan vara sann, men den kan inte bevisas vara falsk, och ingen rök utan eld. Hur som helst så är det en bra historia och ett värdigt extrakapitel till kung Lears annaler.

Ursprungsversionen om kung Leir som delar sitt rike mellan sina två äldsta döttrar och förfördelar den tredje, som visar sig den enda trofasta, är från homerisk och för-romersk tid enligt urkunderna när Gallien var uppdelat i tio olika kungadömen. Hans säte skall ha varit i Leicester (Leircester), det är en keltisk historia, som dock ständigt går igen i andra folksagor och berättelser, till exempel den om Askungen, den mest filmade av alla historier. Redan i den

version som diktaren har följt (Holinsheds krönika, från vilken ett otal Shakespearedramer hämtat sin stomme) slutar Cordelia som hängd i fängelset. Det är alltså ingen smaklös grovhet som diktaren har hittat på för den teatraliska effektens skull. Huvudanledningen till att narren försvinner efter akt III synes dock ha varit att samma skådespelare plögade spela Cordelia och narren, vilket också föranlett förväxlingen mellan dem i tolkningen av Lears sista sorgetal i akt V scen 3.

Ingen Shakespearepjäs har väl blivit så misshandlad som Kung Lear. När dramerna åter togs upp på teatrar efter restaurationen 1660 fann man Kung Lears sorglighet alltför misshaglig, varför en viss Tate gjorde om pjäsen, uteslöt narren, gjorde Edgar till Cordelias älskare och gav tragedin ett lyckligt slut genom ett bröllop mellan dessa och Lear frisk och kry som nybliven lycklig svärfar, som om ingenting av allt det tragiska hänt. Denna groteska komediversion av Kung Lear förblev förhärskande på de brittiska teaterscenerna ända tills den riktiga versionen äntligen togs till heders igen efter romantiken på 1840-talet efter 180 års misshandel. Tateversionen förekommer aldrig mer utom möjligen som spex.

Det förekommer en kuriös passus i dialogen mellan narren och kungen i akt III scen 7:

FOOL Prithee, nuncle, tell me whether a madman be a gentleman or a yeoman?

KING LEAR A king, a king!

FOOL No, he's a yeoman that has a gentleman to his son; for he's a mad yeoman that sees his son a gentleman before him.

i Åke Ohlmarks översättning:

Narren Kan du säga mig, farbror, om en dåre är adelsman eller bonde.

Lear Kung, kung!

Narren Nej, han är bonde med en adelsman till son, för den är en galen bonde som ser sin son adlad före sig själv.

Detta är en tydlig anspelning på William Shakespeares försök att skaffa sig status som gentleman genom en vapensköld, men varför skulle diktaren, om han var William Shakespeare, anspela på sin sedan några år avlidne egne far som en galning? Ingen naturlig son skulle göra det och allra minst offentligt på en teaterscen. Det förekommer en liknande anspelning på Shakespeares adliga aspirationer i Ben Jonsons *"Every Man Out of His Humour"* i dialogen mellan Puntarvolo och Sogliardo, där Shakespeare (Sogliardo) förlöjligas totalt för sin fåfänga. Anspelningen på samma sak i *"Kung Lear"* kan bara uppfattas som en liknande gliring och måste bidra till argumenten mot att William Shakespeare faktiskt var diktaren.

Och denna anspelning är inte ensam. En annan förekommer i akt IV scen 6, där Lear vid sin entré som fulländad galning har följande öppningsreplik:

"Man kan ej gripa mig ens för falskmynteri, ty jag är kungen själv."

("No, they cannot touch me for coining; I am the king himself.")

Den är desto mera anmärkningsvärd som öppningsreplik, då det är enda gången i pjäsen något sådant som falskmynteri över huvud taget nämns, och det är ungefär så irrelevant som något kan bli – ingenting kunde vara mera fjärran från allt vad pjäsen rör sig om. Hur i all sin dar lägger då diktaren en sådan replik i sin huvudpersons mun vid sin mest teatraliska entré i hela pjäsen?

William Shakespeare hade aldrig något med falskmynteri att göra, hela hans liv handlade bara om reda pengar, men en som hade det var Christopher Marlowe, som en gång blev arresterad för misstänkt falskmynteri och en annan gång blev angiven för det i Thomas Baines angivarinlaga, där Baines citerar Marlowe, att han menade sig ha 'lika stor rätt att slå mynt som drottningen av England'. Det var i samband med denna angivelse som Marlowe kort

efteråt försvann genom det ökända och okända skeendet i Eleanor Bulls värdshus i Deptford den 30 maj 1593.

I vår stora Shakespearedebatt i Fritänkaren, som omfattade 13 år och vannlade sig om att försöka samla alla argument för de olika kandidaterna till det verkliga skaldskapet för att få en så bred överblick som möjligt, uppträdde bland andra Carl Olof Nordling, den egentliga inledaren av debatten, som förespråkare för William Stanley, earlen av Oxfords svärson, John Bede från Irland som förespråkare först för William Shakespeare själv, vilket han sedan övergav för att i stället tala för Bacon, medan även Laila Roth slog in på Oxford-Stanley-linjen. Båda dessa övergick till slut till Marlowe, vilken var vår linje, och vilken även var Johannes B. Westerbergs enda kandidat redan från början. I belysningen av Marlowes fall gick vi även in på hans okända familjeförhållanden med en eventuell koppling till William Parr som möjlig naturlig fader, drottning Elisabeths danslärare och favorit och yngre bror till Catherine Parr, drottning Elisabeths sista styvmor. Vi nöjer oss här med att hänvisa till den debatten.

Det största mysteriet med kung Lear är dock själva ämnet och varför diktaren skrev en sådan pjäs. Ingenting i Shakespeares liv indikerar någon koppling till någon galenskap, överväldigande förtvivlan och livsdesperation, någon total besvikelse på livet eller någon anledning alls till de utbrott och anklagelser om otacksamhet som fyller hela pjäsen med obegränsat ursinne. Kort sagt, ingenstans i Shakespeares liv finner man ett spår till någon motivation till en sådan pjäs. I stället kan man hitta sådant i Marlowes fall.

Efter kung Jakob I:s trontillträde 1603 bönade Francis Bacon hos honom bland annat om att han skulle se i nåd till förtäckta poeter. Det enda svaret på den bönen blev kungens inspärrande av Sir Walter Raleigh i Towern, en gång Marlowes mentor, för att 15 år senare ha honom avrättad. Då allting tyder på att Marlowes 'död' 1593 var iscensatt för att han skulle slippa avrättning till följd av bland annat Baines anklagelser mot honom för ateism, homosexualitet, hädelse och falskmynteri är det logiskt att anta, att Marlowe aldrig förlorade hoppet om återupprättelse, ett av nästan alla Shakespearepjäsers främsta teman. Med drottning Elisabeths död och Jakob I:s intolerans mot framför allt en diktare och lysande elisabetan som Raleigh måste det sista av Marlowes hopp ha dött, vilket kan ha gett upphov till den fullständigt lössläppta förtvivlan i 'Kung Lear', förmodligen den mest förtvivlade och extrema tragedi som någonsin skrivits. Lears inledningsdeklaration i denna hans mest demonstrativa scen och entré kan tolkas som ett förtäckt yttersta förtvivlat nödrop från diktaren med den tydliga innebörden: "Jag är Marlowe!" Dramat skrevs troligen mellan 'Othello' och 'Macbeth' omkring 1605.

En av de bästa essayer som skrivits om 'Kung Lear' är väl Helen av Enehjelms "Shakespeares dårar" i samlingen "Hemlängtan" från 1946. I den ådagalägger den amerikanska författarinnan en utomordentlig förståelse för Lears och diktarens föreställningsvärld med en psykologisk rundvandring i dessa extrema omständigheter av ytterst blandade motsatser av sjukdom och vishet, skönhet och groteskhet i de vildaste överdrifter om varandra som säkert varken Jung eller Freud kunnat överträffa henne i, samtidigt som det ger en ypperlig inblick i de mest fascinerande aspekter av denne oöverträffade dramatiska diktares mänskliga insikter.

Den nya romanen om Afrika

Birgit Berggreens och Dixon Sikabotas roman ”*The Father of Andromeda*” är något så ovanligt i vår tid som en brevroman men ytterst spirituell och givande som sådan. Samtidigt som den besjålas av en rent dokumentär prägel (den omspanner en relation på 30 år) för den in fängslande aspekter på såväl politik som religion, sociala förhållanden och ger fantastiska inblickar i det ’magiska’ Afrika med en helt annan sorts mystik och vidskepelse än på någon annan kontinent – voodoo kommer väl närmast men ligger även det långt ifrån de sällsamma andliga föreställningar som kommer fram i denna övertygande autentiska korrespondens.

Det är afrikanen som står för den överväldigande majoriteten av breven, och hans uttrycksfullhet är milt sagt gripande. Han ser upp till sin svenska väninna som en mor men förhållandet liknar mera som till en syster medan en varm platonisk kärlek hela tiden dominerar bilden. Man får följa med i alla den unge mannens kriser genom skolgången och utbildningen, i hans problematiska förhållanden till sin omgivning, genom sjukdom och dryckenskap men framför allt i det svåra förhållandet till den mycket brokiga och problematiska afrikanska verkligheten. Idi Amin och Mugabe kommer ständigt på tal liksom den påträngande *aids*-verkligheten, medan författarinnan framstår som en oas och möjligheten till hennes förstående vänskap som hans livs befrielse och stora lättnad. Genom trettio år får läsaren följa med i denna innerliga vänskaps utveckling och fascinerande vändningar, medan den dokumentära prägel aldrig upphör att dominera bilden, varför boken påfallande mycket erinrar om Karen Blixens ”*Out of Africa*”, som ju också är en alltigenom innerlig beskrivning av livet i Afrika. Hennes bok handlar bara om Kenya, som också förekommer här, inte minst i samband med Obamas tillblivelse som president, men utgångslandet här är Zambia, tidigare Nord-Rhodesia. Blixen skildrar allting ur sitt perspektiv, medan Birgit Berggreen skickligt ser allting ur sin afrikanske väns perspektiv, vilket gör boken unik. Det är empati och medkänsla det handlar om hela vägen, vilket gör den till en så mänskligt tacksam läsning med ständiga utflykter ut i förtrollande episoder och utsvävningar både inom humorn och spiritualiteten, som utmärker det mycket lediga språket. Det är tusentals sidor av brevväxling som ligger till grund för den, som är skickligt redigerad på god engelska, som vem som helst kan njuta av och finna lättfattlig. Heder och ära åt en sådan välkommen bok som exotisk tillsats i bokvärlden, som idag just behöver helt nya impulser som denna. Kort sagt, högsta betyg utan tvekan.

Boken kan beställas av Trafford Publishing, www.trafford.com eller order@trafford.com.

Carl Gustav Jung och de båda världskrigen

Detta är kanske 1900-talets mest fascinerande intellektuella studium, då kanske ingen brottades så ingående med den historiska onskans problem som Jung, vilken utmaning kan ha varit anledningen till den avgörande brytningen mellan honom och Freud – Jung fick helt enkelt annat att tänka på, som han måste få göra ensam, varför han avsåg sig sina befattningar och plikter som Freuds medarbetare ungefär just vid tidpunkten för det första världskrigets utbrott.

Det var kanske också detta som avgjorde Jungs kurs bort från vetenskapen för att i stället bli religiös, och det är hans religion som är det mest fascinerande med honom. Han insåg före någon annan att kristendomen i och med det första världskriget hade gjort konkurs och det i alla bemärkelser, universellt, politiskt, moraliskt och så vidare, då alla de som var ansvariga för det första världskrigets inledning var ledare för världskristendomen, i synnerhet de kejsarliga statsöverhuvudena i Ryssland, Tyskland och Österrike-Ungern, de huvudansvariga

för världskriget. Judendomen och kristendomen medger ingen ondska hos Gud, medan Jung ansåg sig inte kunna bortse från det faktum att Gud, om han existerade, såsom världsordningens högsta styresman och i beaktande av världshistoriska fakta, måste omfatta även det onda, eller Satan, som Jung kallar detta. Den ofrånkomliga konsekvensen av detta måste dock vara, att Gud upphäver sig själv och gör sig själv till en orimlig omöjlighet. Jungs svåra kamp består i att försöka dra några andligt tillfredsställande konsekvenser av detta.

Han förblir kristen och det innerligt, i motsats till Freud, som egentligen aldrig är kristen, men i sin kristendom ser Jung som en nödvändighet att uppta även andra religioner att komplettera kristendomens brister med, och däri ligger hans storhet: han utesluter inte någon. Han kommer fram till en sorts universalsynkretism, vari han omfattar även hinduismen, buddhismen, shamanismen och i princip samtliga mysticismer inklusive satanism och vilka primitiva religioner som helst. Man skulle kunna sammanfatta detta som en konsekvent genomförd ultrapanteism.

Detta är nu våra egna personliga slutsatser av Jungs krampaktiga försök till lösning av ondskans problem, som våra vänner inom Jungskapskapet må ifrågasätta och kritisera med all rätt, men kontentan av vår slutledning är ändå den att Jung kanske gick längre än någon annan i vad som inte kan betecknas som något mindre än en heroisk personlig konfrontation med ondskans innersta väsen och yttersta problematik. Just genom att han hade ett öppet sinne för allt i en universaltolerans som gick längre än någon tolerans i ett seriöst försök att förstå mera än bara tolerera, lät sig Jung aldrig luras av någon, inte av Freud, inte av någon av de andra tyska filosoferna, medan briljanta begåvningar och filosofer som Gerhart Hauptmann, Martin Heidegger, Fredrik Böök, Knut Hamsun, Ingmar Bergman, Sven Stolpe, Sven Hedin, m.fl. alla lät sig duperas av diktatorn Adolf Hitler. Hur var det möjligt? Kanske att roten till problematiken om mänsklighetens ondska just ligger i människans beredvillighet att låta sig duperas.

Svenska CG Jung Stiftelsens årsskrift "Coniunctio" med tema Nedstigning bjuder på en hel del intressant själsgodis. I centrum för uppmärksamheten ligger den nyligen utkomna "Röda boken" som Jung arbetade på i årtal inte bara med texter utan även med bilder, som nu ligger tillgänglig för allmänheten i en förnämlig upplaga på tyska eller engelska och levereras i kassett. Till de förnämsta artiklarna i årsskriften hör en utförlig utläggning av Gilgamesh-eposet av Karsten Sejr Jensen, en mycket intressant artikel om Karen Blixen och hennes öde av Thomas Nordby (*'Mennesket som Gud'*) och en översättning av David L. Millers imponerande artikel "Kristi två sandaler – nedstigningen i historien och till helvetet" som belyser denna nedstignings nödvändighet och nyttighet. Temat är Kristi nedstigning till helvetet efter korsfästelsen och vad denna episod egentligen innebär med en uppsjö av olika tolkningar från olika tider och synpunkter, en formidabel mosaik av lärdom och religiös filosofi, sorgfälligt översatt av Eva Björkander-Mannheimer.

Ahasverus minnen, del 107: Doktor Freud

Han var tidvis Europas berömdaste man betraktad med nästan en sorts extatisk respekt som en övermagiker med krafter som gränsade till det övernaturliga, som en sorts medicinman som kunde bota vad som helst som inte var fysiskt. Och ändå var han inte mycket mer än bara besatt.

Det var det som intresserade mig hos honom. Han verkade leva bara för sin besatthet att komma åt det oåtkomliga hos människan, vilket drev honom till uppsökandet av ständigt djupare avgrunder hos det mänskliga odjuret. I motsats till Jung, som hade en mera humanistisk och varm människosyn med ett större behov av att förstå än av att kartlägga, var

Freud kallt iakttagande och drog sig aldrig för att komma med en kategorisk dom. Han var vetenskapsman och menade sig kunna vara fullkomligt självsäker när han samlat tillräckligt mycket information och fakta för att därav kunna få fram en logisk summa. Men bakom denna solida självsäkerhet låg det en oro och en hemlig ångest, som han aldrig helt kunde dölja. I själva verket var den totala självsäkerheten, som han solidifierade genom att ständigt odla sin etablering och stärka sin ställning, bara en mask för en total personlig vilshenhet.

Jag uppsökte honom som patient, för det var det enda sättet jag kunde komma åt honom. Jag konstruerade en bluffbild av ett fall, som jag visste att måste intressera honom, och det var så vi kom att ha ett mycket givande samtal som varade längre än vad han hade tid till. Jag lyckades göra honom nyfiken på mig, medan han aldrig blev klok på mig, medan jag kom åt vad jag ville av honom.

Det var ju ingen hemlighet att han varit kokainist, han hade ju själv offentligt pläderat för denna mirakelmedicins underbara verkningar och prisat den som ett livselixir, tills han till sin förfäran upptäckte att han blivit beroende och riskerade att bli slav under en last, fastän han hade trott sig i motsats till alla andra kunna behärska ett kontrollerat missbruk. De flesta bedrar sig på den punkten och faller just genom inbillningen att de kan kontrollera doseringen och behärska frestelsen. Om en frestelse kan behärskas är den ingen frestelse. Alla faller för frestelser, och det om någon gjorde i synnerhet doktor Freud.

Jag frågade honom rent ut om han i längden haft mera gott än ont ut av sitt umgänge med kokainet. I likhet med de flesta som kommit levande ut ur ett missbruk förfäktade han med den lugnaste tillförsikt att han inte ångrade någonting och att han aldrig skulle ångra det.

”Ändå var ni i farozonen och riskerade inte bara ert eget liv utan även er framtid och er familj med karriär och ekonomi och allt. Var det värt det? Vad fick er att över huvud taget falla för en sådan frestelse, som ni som yrkeskunnig läkare dock måste ha vetat att måste leda till missbruk?”

”Ni sätter fingret på den ömma punkten. Varför faller man för frestelser? För att de är frestelser. De är till för att falla för. Hela livet består av bara frestelser, och det är de som gör livet värt att leva. Annars skulle man dö av ledsnad. Begäret är inte bara sexuell åtrå utan själva livsgnistan som dominerar hela vårt liv från vaggan till graven genom lust inte bara efter kroppens tillfredsställelse genom mat och könsdrift utan även efter intellektuell tillfredsställelse, som nyfikenhet, kunskapsörst, sociala och egoistiska ambitioner, sällskapssjuka och annat som inte är fysiskt. Det är detta begär, som omfattar så oändligt många olika faktorer och har så mångskiftande facetter, som jag hela livet försökt komma åt genom min forskning. Det var det som förde mig in på kokainexperimenterandet, det multiplicerade mitt livsbegär många gånger om temporärt och i så hög grad att jag kom i sken, och jag medger att det var svårt att stanna, men det gick, och det var en nyttig erfarenhet. Bland annat fick det mig att inse, att alla drogmissbrukare och alkoholister, alla som hänger sig åt ruset, i själva verket är inne på en mycket sundare väg än nykterister och absolutister, som inskränker sig och berövar sig själva en dimension av livet, som att beslå sig själv med blindhet, varpå de naturligtvis inte ser vad de går miste om. Människan måste få vara fri till att få bredda sina utsikter till fri utveckling av sitt livsbegär. Vad detta sedan kan leda till när det får obegränsade möjligheter till att skena iväg med sig själv är sedan mitt stora arbetsfält att få utforska, vad som händer med psyket, hur extrem människan kan bli när hon får ge sig själv fritt utlopp, och det är denna frigörelse som nu besjälår hela världen, vilket gör vår tid till historiens hittills mest dynamiska och spännande. Naturligtvis måste det leda till katastrofer, men om det är något jag är säker på i livet, så är det att varje form av katastrof kan överlevas, vilket, som ni mycket riktigt har påpekat, jag har personlig erfarenhet av.”

”Betyder detta att ni rekommenderar människan att fritt hänge sig åt vilka personliga friheter och experimenteranden som helst?”

”Faktiskt, ja, men hon måste få en grundläggande utbildning i medvetandet om att hon måste göra det på egen risk. Människans största problem är hennes ansvarslöshet, som tyvärr är ett naturligt arv – överlevnadsdriften är egoistisk och animalisk och fullkomligt ansvarslös. Sådan är hela naturen. Ansvarskänslan är vad som skiljer människan från djuren och naturen, och så sanslöst mäktig som människan nu har blivit genom vetenskapens herravälde över naturen måste människan lära sig att ta bättre ansvar. Annars måste hon gå under genom sin egen ansvarslöshet för det farliga herravälde hon själv har skapat.”

Han försökte sedan avstyra uppmärksamheten från sig själv till mig, han ville veta lika mycket om mig som jag fått veta om honom, men det lyckades han inte med. Vår intressanta samvaro slutade med att han måste ge upp, han kunde inte knäcka mitt fall, och det måste sägas till hans heder att han insåg det själv. Trots sitt oerhört djärva experimenterande med det mänskliga psyket och hans halsbrytande utforskningar därav var han dock vetenskaplig nog att alltid kunna inse sina egna begränsningar.

Jung var motsatsen. Genom sitt religiösa intresse och insikterna därav insåg han, att människans andliga möjligheter var obegränsade. Doktor Freud kunde aldrig ta någon religion på allvar och begränsade därmed sig själv och, som han själv sade, förblindade sig själv så att han inte såg vad han gick miste om.

Ralph Vaughan Williams första symfoni

Det är inte vilken symfoni som helst utan en gedigen körsymfoni med kören som huvudperson genom alla fyra satserna, medan de båda solisterna, en sopran och baryton, bara gästspelar ibland. Därjämte är symfonin Williams enda symfoni som ansluter sig till den stora romantiska traditionen med högt utvecklad formarbetning. Redan i den andra symfonin uppvisar Williams tendenser åt modernistisk frigörelse, och han nådde sedermera aldrig mera upp till sin första symfonis höga musikaliska nivå. Ingen är mera genomarbetad eller kommer ens tillnärmelsevis i närheten av den första vare sig i längd eller i utförlighet och musikalisk-melodisk rikedom. Den uruppfördes 1910 i Leeds under en konsert där Sergej Rachmaninov senare var solist i sin egen andra pianokonsert, och fastän symfonin var illa repeterad väckte den intresse och publikens engagemang, så att den aldrig försvann från repertoaren.

Det är naturligtvis havet det handlar om i denna utomordentliga och egentligen enda riktiga ”*Sea Symphony*” där textmaterialet är hämtat från Walt Whitmans ”*Leaves of Grass*”, den så kallade luffarbibeln av enbart formlösa dikter utan annat egentligt innehåll än diktarens nakna observationer i världen och naturen. Dikterna är således egentligen ganska platta och enfaldiga, medan musiken är desto mera och förvånansvärt inspirerad. Man frågar sig hur en tonsättare kunde inspireras av sådana simpla dikttexter, men det är havet som inspirerat mer än Whitman. Undantaget bland de fyra dikterna utgörs dock av den sista, som också musikaliskt är den mest inspirerade satsen.

I den första satsen ser diktaren havet och skeppen med sina vita segel, som sväller i vinden. Dikten beskriver skeppen med sina flaggor och sjömännen ombord med sina sånger och skummet som yr där de seglar fram, allt minutiöst beskrivet, medan musiken beskriver det hela ännu bättre.

I den andra långsamma satsen står diktaren ensam på stranden och gör en stilla betraktelse över tiden hur den omspanner allt. Den tredje satsen är en scherzosats med visslande vindar och gurglande vågor, där strömmarna skrattande följer i skeppets kölvatten. Det är en formidabelt virtuos sats, där tonsättaren fått in allt sitt bästa humör och är det enda stället i symfonin där man kan skönja en del typiska viktorska ”pomp-och-ståt-”liknande element.

Den fjärde satsen är som en hel symfoni eller symfonisk dikt i sig. Även texten är mer omfattande och bär titeln ”*The Explorers*” (”Upptäckarna”) och inleds återigen med en betraktelse över havets omätlighet. Från Adam och Eva går sedan diktaren igenom hela mänsklighetens vandringar och undrar varthän och varför, vadan denna oro och rastlöshet, och vad berättigar dessa oupphörliga irrfärder? Denna tankegång leder diktaren fram till Själen och till religiösa funderingar, varmed dikten övergår till att bli rent filosofisk med äntligen något djupare element. Naturen och dess underverk jämte tiden och rymden och döden vänder diktarens tanke till gudomligheten och Själen och dröjer därvid i några filosofiska verser tills det blir dags att kasta loss: ”Iväg, min själ! Hissa ankar, skaka ut varje segel, och styr ut endast mot de djupaste vattnen! Så seglar jag med dig och du med mig mot vart ingen sjöman ännu vågat segla, och vi skall riskera allt! Längre bort! Längre bort!” Och så dör musiken sakta ut i avlägsnandet av det slutliga skeppet på väg bort mot evigheten.

Lika banala som de flesta av Whitmans dikter är, lika formidabelt inspirerad och skön är Williams utomordentliga musik, och man tröttnar aldrig på denna symfoni. Den hör till dessa få som bara blir innerligare och intressantare för varje gång man hör den. I början kan den tyckas svår, men så börjar man känna igen melodierna, och i den fjärde satsen blir de oemotståndliga i sin lyriska skönhet. Man måste fråga sig varför Williams aldrig sedan mera kunde eller ville åstadkomma något liknande – alla hans senare åtta symfonier faller i skuggan av denna. Kanske var det tiden och det första världskriget, som ju bröt ut några år senare, som störde honom, liksom det störde Sibelius, som egentligen heller aldrig senare lyckades överträffa eller nå upp till den romantiska skönheten i sin första symfoni.

Vi framförde denna symfoni med Göteborgs Symfoniker under Richard Cooke kring första advent 1990, och under de tjugoett år som förflutit sedan dess har symfonin vuxit i mitt hjärta för att sluta som inte någonting mindre än min favoritsymfoni – till och med Beethovens nia är för mig mindre intressant och vacker än denna. Ack, vart tog den musikaliska skönheten och formfulländningen vägen, när den försvann till synes för gott i och med världens urspårning 1914?

Några filmer

Det har inte blivit mycket till filmskörd under juni då den mesta tiden tillbringats utan TV och bio ute i Finlands skärgård, men några har vi sett.

Dramat *Kautokeino* är en sann historia som utspelade sig i Nordnorge före mitten av 1800-talet, då hänsynslösa handelsmän på denna ort utnyttjade samernas godtrogenhet till att förse dem med sprit på kredit som de sedan ruinerades för när de inte kunde betala: ett prov på rå kapitalism när den var som allra värst. Filmen är skickligt uppbyggd med Mikael Persbrandt som den värsta skurken och Michael Nyqvist som en helt övertygande Laestadius, predikanten som omvände halva Lappland från spriten till Kristus med enastående framgång, där spänningarna mellan de hårt prövade och skamlöst utnyttjade samerna å ena sidan och etablissemangen å den andra, slipade skurkar understödda av kyrkans vidrigaste tjänare – kyrkoherdens auktoritet framstår i denna film som rent ut sagt monstruös – hela tiden dynamiskt tornar upp sig. En konfrontation blir oundviklig genom de etablerades korkade kortsynthet, och slutligen gör samerna uppror, varunder de värsta skurkarna rätteligen stryker med. För detta avrättas de två hårdast prövade samerna medan den enas hustru får 17 års fängelse. Inte förrän efter 150 år fick samerna äntligen begrava sina martyrer.

Filmen hade tyvärr inte mycket framgång med sig, fastän dess kvalitet alltigenom är lysande, inte minst den dramaturgiska kompositionen, och av någon anledning har inhemska historiska filmer svårt för att slå an i Norden. Ett annat exempel var den fantastiska gotländska medeltidsskildringen *Petri tårar* med Carl-Einar Häckner, Rolf Lassgård, Lasse

Pöysti och Izabella Scorupco bland andra, en originellt ambitiös och färgstark brokighet vars kvaliteter den nordiska publiken helt enkelt inte fattade. Man får hoppas att lysande udda filmer som dessa åtminstone blir upptäckta med tiden.

Mr Brook med Kevin Costner i huvudrollen som etablerad medborgare höjd över alla misstankar med en oavvislig svaghet för seriemord på fritiden är en barock och egentligen fullständigt absurd och otrovärdig historia men ändå psykologiskt intressant. Han är en kluven personlighet, där ”den andre” hela tiden frestar honom till att begå nya mord (mästerligt spelad av William Hurt) medan Demi Moore i sin bästa roll på många år är den kvinnliga polisen som är honom på spåren och som även hon dras med psykologiska belastningar. Intrigen är tät och komplicerad och tillspetsas hela tiden med en extra rysare som avslutning, så att filmen trots sin moraliska tvetydighet och absurda historia ändå är givande att se en gång.

En annan sådan snärjig deckare var *Lucky Number Slevin*, en mycket komplicerad och blodig hämndhistoria med skurkarna spelade av inga mindre än Morgan Freeman och (numera Sir) Ben Kingsley med Bruce Willis som yrkesmördare och torped på köpet – han gör det bra och är helt övertygande. Trots filmens motbjudande intrig, (Morgan Freeman och Ben Kingsley har aldrig spelat så djävulska skurkar tidigare,) lyckas den ändå leda fram till en förlösande avslutning, men man får vänta genom hela filmen innan man fattar något. Det är ändå den mänskliga faktorn som segrar, varför filmen trots allt är sevärd – en gång.

Kalender, juli 2011

- 1 Lady Diana Spencer skulle ha fyllt 50.
Leslie Caron 80.
- 2 50 år sedan Ernest Hemingway sköt sig.
- 4 250 år sedan Samuel Richardson dog, den första stora romanförfattaren.
Filippinerna firar 65 år av självständighet.
- 5 Georges Pompidou 100 år.
- 6 Sylvester Stallone 65 år.
- 7 Gian-Carlo Menotti 100 år.
- 8 Anjelica Huston 60 år.
- 10 Marcel Proust 140 år.
- 13 Sir George Gilbert Scott 200 år.
- 14 Terry Thomas 100 år.
Robert Stephens 80 år.
Forest Whitaker 50 år.
- 16 Ginger Rogers 100 år.
350 år sedan de första sedlarna trycktes – i Stockholm.
- 18 *William Makepeace Thackeray* 200 år.
75 år sedan det spanska inbördeskriget inleddes.
Elizabeth McGovern 50 år.
- 23 45 år sedan Montgomery Clift dog vid 45 års ålder.
- 28 Riccardo Muti 70 år.
- 29 David Warner 70 år (*'Morgan – a Suitable Case for Treatment'*)
- 30 *Giorgio Vasari* 500 år.
Paul Anka 70 år.

Åtterresan, del 12: Milano

Avresedagen från Lucca var vädret grått och blev bara gråare. Under hela tågresan längs kusten fram till Genua bara regnade det. Tisdagen hade varit stormig med åska och blixtrar, så att ett hus i Lucca fattat eld men utan någon skadad, och detta lynniga väder tycktes fortsätta. Jag var oändligt melankolisk och sov därför mest hela vägen, men efter tunnlarna norr om Genua klarnade det, och plötsligt kom solen fram. Jag slapp konduktörer på detta tåg, varför jag slapp avlägga den supplementavgift som jag inte kunnat erlægga i Genua i brist på tid – sex minuter för tågbyte och oändliga köer denna skärtorsdag.

Men resan fungerade perfekt hela vägen, denna gång hade jag lärt mig att inte försöka ta en genväg över Pisa, och på stationen i Milano mötte mig Sergio. Han bjöd mig genast på lunch.

Han beklagade mycket valresultatet, som Berlusconi, den kvasifascistiske narren, hade vunnit med brakförluster för vänstern i de mycket viktiga provinserna Latium (Rom) och Piemonte (Turin) som tidigare tillhört vänstern. I Lucca hade vi noga följt med i valet, Matteo, Paolos vän, var ju traktens politiker, en mycket röd socialist men både ädel och sympatisk. Paolos besvikelse och bitterhet var total. Han avslöjade, att Berlusconi hade på sitt program att nästa vinter genomföra en *White Christmas* på så sätt, att partiet skulle gå runt i landet och knacka dörr och dela ut julklappar, men bara till ”vita”. Alla andra skulle vara uteslutna. Det skulle vara ett rent främjande av rasismen med mycket lömska och manipulativa metoder. Jag undrade i mitt stilla sinne vad doktor Sandy skulle mena om sådant, som bara skulle ge mera vatten på kvarnen av hans undergångsscenario. Jag skulle antagligen höra mera om invandringen i Verona.

Sergio och jag fungerade lika hjärtligt väl tillsammans som tidigare. Dessa var mina mest litterära vänner i Italien, och det var alltid en njutning att diskutera litteratur med dem och utbyta de senaste goda läserfarenheterna. De skulle ju resa bort denna skärtorsdagskväll, men det var inga problem med att sova över. Jag anförtroddes reservnycklarna med klara instruktioner om hur jag skulle lämna dem tillbaka till Silvias föräldrar några hundra meter ifrån, och alla möjligheter till kaffe, kylskåp, frukt och bar, som alltid var välförsedd, öppnades generöst. Det var svårt att avgöra vem som var den bättre värden, Sergio eller Paolo, då båda var 100%, men Sergio var nog mera omtänksam, medan Paolo var så mycket yngre. Lustigt nog hade jag mött både Sergio och Silvia och Paolo med Valentina på samma resa, ”Regnflykten” 2004.

Tyvänn hade jag inte fått träffa Valentina. Jag hade ändå gjort vad jag kunnat för att få dem ihop igen, Valentina ville det tydligen själv, men det var hon som hade lämnat honom, och för hans del var det ett avslutat kapitel. De hade haft mycket goda år tillsammans som han inte ville att skulle försämras. Vid åhörandet av min musik på Internet sade han, att just så känns det efter henne – en oändlig smärta, som var oändligt vacker. Vad kunde man göra?

Silvia och Sergio avreste klockan sju på kvällen, och jag blev ensam i ett fullkomligt tomt hus som var fullkomligt tyst. Det var bara att återgå till arbete och uppdatering, som alltid låg efter.

Deras våning i två etager bara 500 meter från hennes föräldrar var oändligt charmfull. Nedervåningen består av ett enda stort rum, som är kök och bibliotek, och i övervåningen finns bara en sängkammare, ett gästrum och badrummet. De måste ha haft denna våning nästan alltid, för den är helt inpyrd av deras personligheter. Nästan allt möblemang är av trä, och de lever ytterst hälsosamt utan TV. De måste ha haft våningen mycket länge, ty det är mycket som behöver åtgärdas och repareras – det är si och så med hur elektriciteten och vattensystemet fungerar, toaletten kan bara spolras med handfat, flera strömbrytare får man sätta på flera gånger om de fungerar alls, de har tvättmaskinen i köksavdelningen, och man får se upp att man inte törnar emot något oväntat som hänger eller finns på fel ställe. Men de har

en underbar terrass. Kort sagt, med alla dess mänskliga brister är det ändå det vackraste hemmet jag vet i Italien, ett hem mycket betecknande för ett synnerligen kultiverat par levnadskonstnärer, humanister och mycket goda psykologer, tillika världsresenärer och vänner till mig.

På Milanostationen vid avresan var allting fullständigt kaos som vanligt. Den jättelika stationen var fortfarande under restaurering sedan många år, det fanns ingen riktig bar eller väntsal, toaletten måste man betala för med ett mynt i en automat som åt mynten utan att man slapp in ändå. Alla tågen österut var fulla, så jag fick stå där och frysa med alla andra under årets värsta trafikdag i Italien. Under sådana omständigheter var det naturligtvis skönt att slippa Milano.

Men vädret var gudomligt. För första gången kunde jag se Alperna från Milano, vilket var en utomordentligt imponerande syn, nästan lika bra som Himalaya. Alperna reste sig dock bara 4000 meter ovanför slätten, Himalaya 8000, och Kanjenjunga 6000 från Darjeeling. Men vad gjorde det så länge det var vackert?

(I nästa nummer: *Verona*)

Katastrofresan, del 9: Leh och Sabu

Under morgonen hade jag föresatt mig att besöka Choglamsar till fots för att beskåda förödelsen, fastän jag redan var övermättad med bilder därifrån, men halvvägs ner råkade jag ut för avtagsvägen till Sabu, som jag aldrig hade besökt tidigare. Där hade min vän Francisco från Alicante gått i retreat för två år sedan, varefter jag aldrig mer fått kontakt med honom. Nyfikenheten drev mig dit, och ingen hade rapporterat något om skadorna där.

Jag hamnade på ett fantastiskt ställe i början av byn, där jag bjöds på en extra frukost och te av ett vackert inhemskt turistsällskap, där deras guide, som så översvallande väl tog emot mig, såg precis ut som Ian Holm (Bilbo i Tolkienfilmerna). Det blev ett litet gemytligt *garden party* som inte alls ingått i programmet, men lika glad var jag för det. Han bad mig ta skadorna i byn i beskådande längre bortåt.

Där kunde man se hur hårt naturen hade farit fram. Det är bara lavaströmmar och lerskred av detta slag som kan transportera med sig stora stenbumlingar, som är de som åstadkommer den värsta skadan. Träd rycks upp med rötterna, hus pulvreras till trassel av bråte, ruiner och grus, broar förintas, medan lervällingen breder ut sig formligen som en lavaström. Den hade plöjt en bred gata genom hela byn och dragit med sig allt inklusive fyra hem och tolv personer. En familj hade på tjugo minuter förlorat fyra medlemmar.

På vägen därifrån fick jag lift med en herre som vänligt nog stannade sin bil bara för att erbjuda mig sitt sällskap. Han visade sig vara författare och musiker som just kommit ut med en bok om ladakhisk musik och folkdans. Vilket sammanträffande! Han var mycket berest och hade varit både i Danmark och Norge men inte i Sverige.

Här är nu en summering av den artikel, som publicerades 10.8, samma dag som min avresa från Göteborg, och som jag inte fick läsa förrän i Manali torsdag den 12.8 en vecka efter katastrofen. Hade jag fått inblick i denna artikels innehåll och därmed katastrofens omfattning hade jag säkert aldrig rest:

”Med hundra turister fortfarande strandsatta runt om i Ladakh arbetade helikoptrar i stafettrafik på övertid för att evakuera 81 utländska turister från Zanskar till Ladakh under måndagen. Samtidigt satt 150 indier och 76 utlänningar fast i Pang då jordskred raserat vägen på båda hållen omkring. Hundratals indiska turister sitter fast på olika ställen på vägen mellan Kargil och Leh. Armén förser dem med mat, vatten och skydd, men det kan ta 2-3 dagar innan de kan bärgas till Leh. Över 150 utländska turister sitter fast i Lamayuru mellan Kargil och

Leh. De flesta av dem hade räddats från Zanskar, medan de indiska turisterna mest sitter fast på vägen. Av de 81 som räddats från Zanskar är 17 fransmän, 17 briter, 9 holländare, 8 tjecker och slovakar, 7 tyskar, 4 från Schweiz, Israel och Rumänien, 3 från Österrike, Australien och Italien och 2 spanjorer. Även lokala guider och tre bärare evakuerades. En rumänska i Zanskar kunde inte räddas, och tre utlänningar saknas fortfarande, däribland en fransyska.”

Det var troligen min ampra tappra fransk-tyska dam på Lung Snon, en krutgumma en god bit över 70.

Kvällen tillbringades med Karin, som skulle fara till Nubra på fyra dagar. Vi skulle komma tillbaka ungefär samtidigt, men jag beklagade att jag inte kunde ackompanjera henne, då jag denna resa skulle få vara helt utan Nubra, Ladakhs pärla och clou, där dess största magiska och spirituella energier är hemma.

Jag mådde inte bra, natten blev sömnlös så när som på två timmar, men jag hoppades på Lamayuru och Likir och på att dess bättre luft och avstånd från Leh's alla gräsligheter och trauman skulle hjälpa mig på fötter igen.

Johannes skulle invänta mig där. Han hade hållit sig i beredskap hela tiden sedan jag kom till Leh, och som vanligt skulle den återföreningen antagligen innebära höjdpunkten på resan.

(I nästa nummer: *Konvalescenten*)

Resan till Phuktar, del 18: Dramat vid Baralacha La

Natten blev fruktansvärd för i princip alla. De flesta övernattade i bussen, och för att de inte skulle frysa ihjäl väckte dem konduktören alla klockan 11 och delade ut filter. Sedan tog det någon timme för dem att kunna somna igen, och även om de gjorde det blev sömnen knappast mer än fragmentarisk. Alltid var det någon som pratade, någon som spelade musik på sin mobil, någon som måste ränna ut och in för att uträtta behov, varvid isvinden stormade ylande in och väckte alla under jämmer, alltid var det någon som hostade, kvarkade, nös, snörvlade eller pratade högt i sömnen under ångest.

Fastän vårt tält var tämligen stabilt och höll i motsats till de flesta andra ruskade vinden ständigt om det rasslande och vinande, och då isen lade sig utanpå och sedan smälte inifrån förekom det oavbrutet ett litet duggregn. Också vårt tält var proppfullt, det fanns kanske sju övernattningstält i detta provisoriska rastläger före passet Baralacha La 25 kilometer från Sarchu, och det var kanske 30 fordon som strandat där, truckar, jeepar, minibussar och två stora bussar. Alla dessa kanske 200 personer måste lägga in sig som sillar i tälten, om de inte föredrog de vida kallare fordonen.

Sandro från Monfalcone vid Trieste, den vackra kanadensiskan från Vancouver och jag fick, då alla andra bäddar var upptagna, dela på en sorts halvsäng. Senare lades en metallkoffert vid den för att i någon mån förlänga sängen, men denna tingest blev naturligtvis iskall. Vi fick dela på en halvsäng tre personer med gemensamt täcke, men när vi vaknade upp på morgonen var vi fyra. En fjärde hade smugit sig in, och då jag låg ytterst på andra sidan var det inte så konstigt att jag inte fick mer än en flik av täcket. Påklädd allt vad jag hade frös jag dock endast om fötterna, som med nödvändighet måste vila på metallkistan, och det gällde att ständigt linda om dem med sjalar. Sandro hade gett mig ett par varma sockor. Annars hade jag varit pantad.

Sent på kvällen kom det två israeliska flickor till tältet. Det visade sig att de hade vandrat från en strandad buss sju kilometer längre uppåt passet i snöyran och kylan – det snöade oavbrutet från tidig eftermiddag och hela natten. De var på väg till Leh, och deras minibuss

hade inte klarat sig längre. Tältet var fullt, den sista sovande, en äldre engelska, hade pressats in mellan en hostare och en snarkare, och värdfolket måste tyvärr meddela att de inte hade fler sängplatser, inte ens för sig själva. Israeliskorna blev då alldeles förkrossade. För dem var det ett mirakel att de alls hade lyckats ta sig fram till tältlägret och inte dött på vägen. Till slut fick de ändå plats någonstans på ett annat ställe jag vet inte var.

Även i mitt tält förekom det nattliv. En gammal gubbe med spindelben kved uppgivet hela natten, och flera pratade oupphörligt både i sömnen och med varandra i vaket tillstånd. Till mina egna problem infann sig ett alldeles nytt som jag aldrig haft förut, nämligen med blåsan. På något sätt hade min urinomsättning skenat, så att jag måste upp och kissa ideligen utan att ändå slippa nöden. Det hade börjat redan i Leh, under bussresan hade det varit mycket besvärande, och det blev inte bättre under natten. Antagligen hade det orsakats av kaffedrickning i Leh, där den höga höjden (3700 meter) accelererar ämnesomsättningen, matsmältningen och troligen också njurfunktionen. Därför är det extra riskabelt att äta för mycket på hög höjd. Det enda jag kunde göra var att sluta dricka kaffe, och på morgonen var läget under kontroll.

Redan kvällen innan hade det tvärsäkert sagts, att vi skulle komma loss tidigt på morgonen. När vi steg upp på morgonen snöade det fortfarande, ehuru avtagande, och solen lovade nästan bryta fram bakom molnen. Men när vi skulle gå ut klockan sex var det så kallt, att tältdörren, ett skynke bara, var solid av is.

Men solen bröt fram, och så blev det varmare. Morgonen blev lång, och snart hette det att vi skulle komma loss efter 11. En erfaren man berättade, att han varit insnöad på samma sätt förra året i hela fem dagar, men först den 19 september, varunder flera turister från Bombay dött. Vägen underhölls och kontrollerades av regeringen fram till den 15 september, därefter var det på vars och ens eget ansvar att begagna den, och därför var vägmyndigheterna mycket alerta nu med att få fram plogar och truckar. Vi släpptes slutligen fram av vägpolisen strax efter 12, efter att först alla mindre fordon och minibussar släppts igenom.

Vi hade bara varit några kilometer från passet, och när vi väl var över det var resten enkelt. Det snöade visserligen fortfarande, men vi kom fram till Keylong till kvällen lagom till en himmelskt skön solnedgång över det Lahaulska sagolandskapet. Jag hann med en tur upp till klostret, efter två dagar med fastlåsta ben i buss och vinterskruvstäd längtade jag efter att få röra på dem, och hann precis upp till dagens sista strålar.

Sedan smakade det med middag hos mina tibetanska tvillingbröder på *Tashi Deleg*, där jag också traditionsenligt fick en säng i deras primitiva dormitorium. Mina andra vänner från bussen fastnade i ett annat lika billigt dormitorium på andra sidan busstationen av något bättre klass, och vi lovade att försöka alla samlas till Manalibussen klockan 5 följande morgon över Rohtangpasset.

Vi startade punktligt 6.30, och allt gick bra. Jag förberedde Sandro på att jag kunde bli dålig vid nedkomsten från Rohtang, en nedstigning på 2000 meter, och mycket riktigt: vid den första trafikstockningen blev jag ordentligt sjuk för första gången på hela resan med kväljningar, frossbrytningar, illamående och uppkastningar. Sedan var jag färdig. Det gick dock över, och vid framkomsten till busstationen (efter åtskilliga andra trafikstockningar) kunde jag fungera normalt om dock på något skälvande ben.

Det har alltid förekommit problem vid nedkomsten från Rohtang. Den här gången var det dock inga översvämningar, inga mudderpölar, inga genombrutna vägar, utan bara en oskicklig chaufför som kört sin truck i diket. Dock fick vi höra, att vädret i Manali varit dubbelt vidrigt mot vad vi råkat ut för, med svidande kyla, hållregn och översvämningar, snöstormar och snöskred under tre dagar, så att Rohtang varit stängt.

Sandro följde mig till Greenland, då han följande eftermiddag skulle vidare till Delhi för att ta flyget på morgonen om tre dagar. De andra tre, Will, Paul och Clément, klev av vid

uppgången till Vashisht. På Greenland väntade alla behövlige bandage på såren: en varm dusch, ställets nästbästa rum, och en varm kopp svart te för blickning av magen.

(I nästa nummer: *Med Sandro i Manali*)

Rekordresan, del 17: Darjeelingproblem

När jag lämnade Pelling och redan satt i bussen blev jag till min obeskrivliga fasa plötsligt medveten om att jag kunde ha glömt min lilla livsnödvändiga whiskyflaska kvar i sängen. När jag letade efter den i min väska tycktes mina ondaste aningar besannas. Alltså måste jag köpa en ny whiskyflaska i Jorethang innan gränsen passerades till Darjeeling, ty där var ju alkohol förbjudet.

Inköpet i Jorethang gjordes utan svårighet, ehuru expediten gav mig en sned blick. Vad den betydde skulle jag få erfara senare.

Knappt hade vi kommit in på Darjeelings territorium förrän jeepen stoppades av en aktningssvärd kommitté av tanter. De var till för att hejda alkoholsmuggling. Min väska var olyckligt placerad precis vid bakluckan, varför denna var den första de såg och öppnade. Genast fann de den lilla whiskyflaskan. "Vad är detta?" frågade de triumferande. Jag protesterade vilt. "Det är medicin för min mage. Jag måste ha den." Tanterna överlade sinsemellan och kom till slut överens om att jag skulle få behålla den som nödvändig medicin för min mage.

När vi körde vidare berättade flickan bredvid mig att jag kommit undan med en hårsman från döden. Om man tar med sig sprit måste man gömma den på sig, ty ännu hade tantkommittéerna mot spritsmuggling inte börjat med kroppsvisitering. Om man togs på bar gärning med sprit med sig kunde man få dryga böter.

Efter en stund och väl uppe i skogen stannade chauffören och befalldes att flaskan genast skulle avlägsnas från väskan och placeras på mig. Jag smusslade således ner den i en ficka. Nästa tantkommitté fann ingenting. Hur många av oss som satt i eller på jeepen som hade sprit i kläderna nämndes inte, men alla såg fullkomligt oskyldiga ut, särskilt jag.

Flickan berättade, att den första tantkommittén låtit mig komma undan bara för mina gråa hårs skull. Det var första gången jag hade någon fördel av min framskridna ålder.

Hemma i Darjeeling strålade solen, men vädret var vanskligt. Det var mycket disigt, och molnen såg ut som monsunmoln, som om denna ännu inte var över, fastän det var svinkallt.

Framme i Tower View Lodge tog jag genast en dusch och intog sedan en fantastisk lunch på gamla "*Orient*", mitt första favoritställe i Darjeeling redan 1992. Det var helt oförändrat sedan dess, ehuru den gamla ägaren numera var döv och 86 år gammal, men han körde likväl på för fullt som vanligt samman med sin nästan lika gamla hustru. De var ett mycket exotiskt par, på något sätt tidlösa, hon fortfarande vacker och med så långt hår att hon kunde sitta på det ehuru delvis grått. Det hade varit konstigt annars. De är hinduer och kände genast igen mig, men för dem är Darjeelings alkoholproblem en katastrof, då de hade rättigheter och alltid fullt med gäster som bara kom för att värma sig med spriten. De hade förlorat 75% av sina kunder, medan Darjeelingborna kunde se fram emot att få frysa ihjäl till vintern, då de flesta mest hållit sig varma med sprit. Det var omänskligt av den politiska ledningen att vidmakthålla detta alkoholförbud, nu i kraft sedan 2-3 månader, som bara var ett utpressningsmedel mot regeringen i Calcutta, som tjänat gott på alkoholskatten, för att få "*Gurkhaland*" fritt som en egen stat från Väst-Bengalen. Det var ett spritkrig på gång, "*Gurkhapartiet*" spelade ett högt spel där det egna folket sattes i pant som utpressningsmedel mot Calcuttamyndigheterna, som inte ville avstå från Darjeeling. Det kunde sluta hur som

helst, och "Gurkhapartiets" ledare hade hotat skjuta sig om Darjeeling med omnejd inte fick bli en egen stat.

När jag gick igenom mitt bagage för att se vad jag fått med mig och inte fått med mig visade sig i alla fall min tidigare halvtömnda whiskyflaska finnas med. Därmed var mitt medicinförråd fullkomligt tillfredsställande, och jag kunde sova lugnt på nätterna utan att behöva frukta för nödvändigheten att tvingas ut i skumma gränder i mörkret för att hitta någon väl dold spritbutik som till nöds fortfarande fick sälja sprit "för hämtning och export", som då måste smusslas och smugglas och döljas väl för att undgå militanta tantkommittéers hårda bevakning för eliminering av all otillåten alkoholförtäring.

Jag undersökte även Nepalmöjligheten. Den var reell. En resa med buss till Kathmandu skulle kosta (allt inklusive) 2830 rupier (470 kronor), där själva visumet kostade 2000 och bussresan från gränsen till Kathmandu 700. Kathmandubussen startade före skymningen och nådde fram strax efter gryningen. Inga problem i sikte.

Det enda problemet var om jag alls ville det. Jag trivdes bra i Darjeeling trots kylan, och både Kathmandu och Pokhara låg ju långt under Darjeelings nivå. Men om jag skulle hinna till Nepal före Dharamsala borde jag starta senast lördag om två dagar. Jag överlät det åt vädrets makter att fälla avgörandet.

På kvällen besökte jag min tibetanska familj och kom i livlig diskussion med sonen Phuntsok, som var en briljant begåvning. Vi diskuterade allt på en gång, det engelska språkets historia och utveckling, Dan Brown och hans böcker, klimatkrisen och dess möjliga och omöjliga konsekvenser och inkonsekvenser, den nya filmen 2012 (som gick i Darjeeling), islam och Newton, sanskrit och alla språks upphov och framför allt situationen i Nepal, som var värre än jag hade trott. Min resekollega stackars Angelica hade varit på väg till Nepal fyra dagar i buss, och risken var att jag kunde råka ut för samma sak. Det var fortfarande egentligen bara säkert att flyga dit, då man med buss kunde råka ut för strejker, stängda vägar, stängda gränser och vad som helst, så att man måste jaga nästa gränsstation. I stället rekommenderades Bodhgaya, där det tydligen idag gick direkta tåg från Siliguri till Gaya och sedan direkta tåg från Gaya till Pathankot nära Dharamsala. Detta var en frestelse som skulle bespara mig 3000 rupier.

Det var dock kallt i Darjeeling, och frågan var hur länge jag skulle stå ut. Vädret var ytterst spännande och kunde innebära precis vad som helst.

Johannes lät meddela att han inte skulle återkomma till Darjeeling då han redan begivit sig tillbaka västerut. Hade han stannat kvar hade han säkert övertalat mig att ändå fara till Nepal. Nu lutade det mer och mer åt Bodhgaya, då den raa kylan gjorde en hungrig efter värme och solsken.

Så bröt med ens krisen ut. Redan när jag kommit till Darjeeling hade jag märkt en del oroande tecken på att något var i görningen. Trafiken hade blockerats och enskilda fackklungor hade manifesterat någon sorts protest. På fredagen bröt strejken ut. Ingenting fungerade. Jag märkte det först när jag begav mig ut till bergsklätrarernas museum i den zoologiska trädgården. Det var stängt. Anledning: strejk.

Ingenting öppnade på morgonen. Man kunde inte ens köpa cigaretter. Min reseagent hade stängt, och ingen kunde organisera någon resa vidare. Alla satt fast. Den enda lättnaden var att ändå mitt anspråkslösa Tower View Lodge likväl höll sitt kök öppet.

Joseph, min unge rumskamrat från Sussex, skulle med ett tåg i morgon på morgonen och kunde nu inte komma iväg eller få ut biljetten. Anledningen till strejken var solidaritet: några fast anställda tjänstemän med åldern inne hade avskedats, och därför måste hela Gurkhaland gå i sympatistrejck. Strejkvakter fanns överallt: det var omöjligt att agera på egen hand. Plötsligt manifesterade sig den lokala diktaturen med övertydlighet. Som Joseph sade: Om någon nu blev skadad och till exempel bröt ett ben skulle det vara omöjligt att få honom till sjukhus. Säkert var det flera som avled till följd av den lokala lamslagningen av hela

samhället. Aldrig hade Darjeeling varit mindre till sin fördel: kallt, rått och dåligt väder, ursinnig dunka-dunk-musik, och en allt förlamande strejk dessutom på överhetens befallning, som ödelade all verksamhet och allt liv i hela staden. De ekonomiska konsekvenserna måste bli förödande negativa. Fy fan för varje form av diktatur och centralstyrning! Återigen fann jag det skäligt att ifrågasätta om jag alls skulle komma tillbaka till Indien mera.

(I nästa nummer: *Nya Darjeelingäventyr*)

Nästa resa

Den planeras till den 12 augusti tillsammans med tre erfarna kolleger och blir därmed något helt annat än alla tidigare resor, men det är möjligt att vi hinner komma ut med ett nytt nummer ännu före det.

God sommar så länge,

önskar *Fritänkaren*.

Göteborg den 3 juli 2011

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

<http://www.flickr.com/photos/lanciai>

<http://clanciai.webblogg.se>

<http://www.poeter.se/poetHome.php?writerId=7222>

<http://www.poetbay.com/poetHome.php?writerId=1057>

samt under eget namn i Facebook.